

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Bakalářská práce

2019

Elizaveta Chmel

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

**Jak Rusko „ztratilo“ Německo? Kvalitativní změna
německé politiky ve vztahu k Rusku za vlády Angely
Merkelové**

Bakalářská práce

Autor práce: Elizaveta Chmel

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: JUDr. Vladimír Handl, CSc.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2019

Elizaveta Chmel

Bibliografický záznam

CHMEL, Elizaveta. *Jak Rusko „ztratilo“ Německo? Kvalitativní změna německé politiky ve vztahu k Rusku za vlády Angely Merkelové*. Praha, 2019. 37 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí bakalářské práce JUDr. Vladimír Handl, CSc.

Rozsah práce: 56 572 znaků

Anotace

Bakalářská práce „Jak Rusko „ztratilo“ Německo? Kvalitativní změna německé politiky ve vztahu k Rusku za vlády Angely Merkelové“ zkoumá postupné ochlazení německo-ruských vztahů mezi lety 2005 a 2014. Práce se zaměří především na podrobném a chronologickém rozbor německé politiky vůči Rusku a to za účelem sledování kvalitativní změny v německé zahraniční politice. Práce se soustředí na hlavní zlomové body v německo-ruských vztazích za poslední dekádu, a to konkrétně na nástup Angely Merkelové do funkce německé kancléřky v roce 2005, rusko-gruzínskou válku v roce 2008, návrat Vladimira Putina do čela Ruska v roce 2012 a ukrajinskou krizi v roce 2014. Hlavním záměrem je zde poukázat na fakt, že ochlazení bilaterálních vztahů se neuskutečnilo najednou, ale bylo jevem postupným a trvalým. Práce je rozčleněna do tří kapitol. První kapitola se věnuje historickému kontextu německo-ruských vztahů, a to zejména hlavním trendům vývoje po znovusjednocení Německa. Druhá kapitola podrobně rozebírá německou politiku vůči Rusku v průběhu první a druhé vlády Angely Merkelové se zvláštním zaměřením na rusko-gruzínskou válku. Třetí kapitola poskytuje detailní přehled začátku ukrajinské krize a německé reakce na ruskou účast v ní.

Klíčová slova

Angela Merkelová, Vladimír Putin, německo-ruské vztahy, zahraniční politika Německa, ukrajinská krize

Annotation

This bachelor thesis "How has Russia" lost "Germany? Qualitative change in German policy towards Russia during Angela Merkel's government" examines the gradual stagnation of German-Russian relations between 2005 and 2014. The thesis will focus mainly on a detailed and chronological analysis of German policy towards Russia in order to elaborate the qualitative change in German foreign policy. The thesis focuses on the main turning points in German-Russian relations in the last decade, mainly on the accession of Angela Merkel to the office of German Chancellor in 2005, the Russian-Georgian war in 2008, Vladimir Putin's return as the head of Russia in 2012 and also Ukrainian crisis in 2014. The main aim here is to point out that the stagnation of the bilateral relations did not happen suddenly, but was gradual and permanent. The thesis consists of an introduction, three chapters and a conclusion. The first chapter is devoted to the historical context of German-Russian relations, especially the main trends after Germany's reunification. The second chapter depicts in detail German policy towards Russia during the first and second reign of Angela Merkel's government, with a special focus on the Russo-Georgian war. The third chapter provides a detailed overview of the beginning of the Ukrainian crisis and the German reaction to Russian's participation in it.

Keywords

Angela Merkel, Vladimir Putin, German-Russian relations, German foreign policy, Ukrainian crisis

Title

How has Russia „lost“ Germany? Qualitative change in German policy towards Russia during Angela Merkel's government

Obsah

ÚVOD	8
1. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ PŘED ROKEM 2005	11
1. 1. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ DO ZNOVUSJEDNOCENÍ NĚMECKA	11
1. 2. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ PO ZNOVUSJEDNOCENÍ NĚMECKA	12
1. 3. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ ZA VLÁDY GERHARDA SCHRÖDERA (1998 - 2005)	14
2. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ ZA PRVNÍ A DRUHOU VLÁDY ANGELY MERKELOVÉ (2005-2013)	16
2. 1. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ ZA PRVNÍ VLÁDU ANGELY MERKELOVÉ (2005 - 2009)	16
2. 2. NĚMECKÁ REAKCE NA VÁLKU V JIŽNÍ OSETII.....	17
2. 3 VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ ZA DRUHOU VLÁDU ANGELY MERKELOVÉ (2009–2013)	20
3. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ NA POZADÍ UKRAJINSKÉ KRIZE	25
3. 1. ÚVOD DO KONFLIKTU A STAV NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ NA ZAČÁTKU UKRAJINSKÉ KRIZE.....	25
3. 2. NĚMECKÁ REAKCE NA UKRAJINSKÝ EUROMAJDAN	27
3. 3. NĚMECKÁ REAKCE NA ANEXI KRYMU RUSKEM	29
ZÁVĚR	33
SUMMARY	35
POUŽITÉ ZDROJE	37

Úvod

Vztahy mezi Ruskem a Německem vždy hrály klíčovou roli jak pro evropské, tak i pro světové uspořádání. V historii 19. a 20. století můžeme najít spoustu důkazů tohoto tvrzení. Současná světová situace není výjimkou. A právě jsem si jako téma své bakalářské práce vybrala německo-ruské vztahy za vlády Angely Merkelové.

Tato bakalářská práce poskytuje chronologický a detailní přehled vývoje německé politiky vůči Rusku od roku 2005 do března roku 2014. Toto časové rozmezí jsem zvolila proto, že věřím, že zřetelně představuje kvalitativní změnu německo-ruských vztahů. V roce 2005, kdy Angela Merkelová byla poprvé zvolena do funkce spolkové kancléřky, v Německu převládala politika měkkého přístupu k Rusku v rámci tzv. zvláštních vztahů, které byly vybudovány hlavně za vlády Gerharda Schrödera. V roce 2014 však Německo zastávalo mnohem kritičtější názor ohledně ruské politiky a dokonce v reakci na anexi Krymu implementovalo restriktivní opatření vůči Rusku.

Cílem mojí práce je analýza této kvalitativní změny. Pod pojmem analýza především myslím sledování vývoje německé politiky vůči Rusku v průběhu zvoleného časového období a zkoumání, proč se tato politika změnila. Konkrétním příkladem změny charakteru německo-ruských vztahů v moji práci poslouží srovnání německé reakce na rusko-gruzínský konflikt a na současný rusko-ukrajinský konflikt. V roce 2008 německá vláda zachovala spíš neutralitu vůči Rusku. V roce 2014 však zaujala mnohem tvrdší postoj. A proto se ve své práci pokusím odpovědět na následující výzkumné otázky: jak se vyvíjely německo-ruské vztahy mezi lety 2005 a 2014, proč se německý postoj vůči Rusku měnil, a hlavně proč se liší německá reakce na ukrajinskou krizi v roce 2014 od jiných konfliktů, kterých se také Rusko zúčastnilo.

Předpokládanou odpovědí, což je zároveň i hypotézou, je to, že restriktivní opatření, které Německo přijalo v březnu roku 2014, nebylo výsledkem krátkodobé politiky. Ochlazení bilaterálních vztahů se uskutečňovalo postupně. Navíc, Německo přehodnotilo svou zahraničně-politickou pozici a přiklonilo se více od obchodních zájmů směrem k hodnotám. Anebo se také mohlo stát, že už zkrátka Německu došla s Ruskem trpělivost.

Kvůli tomu, že Angela Merkelová je pořád německou spolkovou kancléřkou, toto téma je velice aktuální, neboť vývoj německé politiky vůči Rusku ve zkoumaném období determinoval stav současných německo-ruských vztahů. Právě díky aktuálnosti mého

tématu by tato práce mohla mít váhu i na akademické půdě. Také věřím, že zkoumání tak těžkého, ale zároveň zajímavého tématu, mi osobně pomůže pochopit celkovou logiku fungování dnešních mezinárodních vztahů.

Jako odbornou metodu této bakalářské práce jsem si vybrala historickou analýzu s prvky srovnávání. V mojí práci se objeví i popis, zejména v těch částech, které budou projednávat chronologický vývoj událostí.

Německou politiku vůči Rusku bylo možné zkoumat především pomocí projevů významných činitelů zahraniční politiky Německa. Stanovení německé centrální zahraničněpolitické pozice vzniká především ve spolkové vládě, a proto primárním zdrojem pro mě jsou vyjádření Angely Merkelové, spolkové kancléřky, a tehdejšího ministra zahraničí Franka-Waltera Steinmeiera. Projevy německých politiků se nejčastěji objevovaly jako tiskové zprávy přímo na internetových stránkách ministerstev nebo v populárních německých médiích, jako jsou například Der Spiegel nebo Deutsche Welle.

Jako sekundární zdroje mi poslouží akademické články, které zkoumají konkrétní aspekty německé zahraniční politiky z různých pohledů. Zářným příkladem je článek od Jennifer A. Yoderové *From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post Cold War Period*. Tento článek postupně rozebírá ochlazování vzájemných vztahů od 90. let, což mi zároveň pomůže s vytvořením historického kontextu. Mezi nejvíc citovanými články také je článek od Tuomasa Forsberga, který se jmenuje „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia“. Ve svém článku „Arduous Learning or New Uncertainties? The Emergence of German Diplomacy in the Ukrainian Crisis“ Wolfgang Seibel jasně zaujal kritičtější stanovisko, a to jak vůči Rusku, tak i vůči některým aktérům zahraniční politiky Německa. Kromě toho používám citace některých odborníků na německo-ruské vztahy, a to například výroky Angely Stent a Stefana Meistera.

Jako hlavní inspirace mi posloužila diplomová práce Pavly Ksiazkiewiczové, která se jmenuje „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války“. Tato práce byla obhájena v roce 2017 na Fakultě sociálních věd UK. Záměrem této práce je srovnávání rusko-gruzínské války a ukrajinské krize celkem, zatímco já se víc soustředím na postupnou změnu německé politiky vůči Rusku celkově. Srovnávání těchto dvou konfliktů je také obsahem mé práce, avšak není mým hlavním cílem.

Co se týče struktury práce, tak budu hlavně vycházet z chronologického postupu událostí.

První kapitola se věnuje stručnému přehledu historie německo-ruských vztahů, zmiňuje hlavní trendy jejich vývoje. Hlavním cílem zde je nastínit historický kontext a ukázat stav německo-ruských vztahů před nástupem Angely Merkelové do funkce spolkové kancléřky.

Druhá kapitola bakalářské práce se zaměří na vývoj německé politiky vůči Rusku v průběhu první a druhé vlády Angely Merkelové. Tato část zahrnuje i analýzu německé reakce na rusko-gruzínský konflikt. Kromě toho zde je jasně kladen důraz na jeden z hlavních mezníků německo-ruských vztahů, a to návrat Vladimira Putina do čela Ruské federace.

V poslední kapitole sleduji vývoj událostí na začátku ukrajinské krize, a to od podzimu roku 2013, kdy se nezdařil podpis asociační dohody mezi Ukrajinou a Evropskou unií, do března roku 2014, kdy nelegální cestou Rusko anektovalo ukrajinský poloostrov Krym. Hlavním cílem je zde prozkoumat reakci německé strany na ruskou účast v krizi a hlavně zaznamenat postupnou změnu německého postoje k Rusku.

Na konci práce bych měla dojít k závěru a odpovědět na výzkumné otázky stanovené na začátku. Předpokládám, že po ukončení výzkumu a analýze všech výše uvedených bodů budu moct vysvětlit, jak se změnilo německo-ruské vztahy za vlády Angely Merkelové, a hlavně proč k takovému kvalitativnímu zlomu došlo.

1. Vývoj německo-ruských vztahů před rokem 2005

Pro lepší znázornění kvalitativní změny německé politiky vůči Rusku za vlády Angely Merkelové si myslím, že je nesmírně důležité uvést historický kontext těchto vztahů a popsat hlavní trendy jejich vývoje. První kapitola předkládá rozmanitý vývoj vztahů mezi těmito státy v průběhu dějin. V této části postupně proberu hlavní historické okamžiky, které měly vliv na formování německé politiky vůči Rusku, přičemž nejvíc pozornosti budu věnovat německé politice po znovusjednocení Německa.

1.1. Vývoj německo-ruských vztahů do znovusjednocení

Německa

Tradice německo-ruských vztahů má dlouhou historii. V 18. století Petr I. Veliký „otevřel Rusku okno do Evropy“, čímž položil základ německo-ruské spolupráce. Lze říci, že právě v tu dobu se ukotvil tradiční vztah mezi těmito státy: Německo napomáhalo modernizaci Ruska a Rusko bylo ziskovým odbytištěm německých výrobků.

Pokud se podíváme na vývoj dějin 19. a 20. století, jasně uvidíme, že charakter vztahů mezi těmito státy vždy měl určitý vliv na uspořádání světa. Po Vídeňském kongresu z roku 1814 aliance mezi Ruskem, Německem a Rakouskem dala nové politické uspořádání Evropě 19. století.¹

První světová válka se stala prvním závažným střetnutím mezi těmito státy. I když obě země vyšly z války jako poražené, Německo sehrálo určitou úlohu ve Velké říjnové socialistické revoluci, a to prostřednictvím financování bolševiků minimálně na začátku jejich působnosti.

Proslulá kooperace mezi nacistickým Německem a SSSR v předvečer druhé světové války známá jako pakt Molotov-Ribbentrop i dodnes symbolizuje německo-ruskou spolupráci založenou na zájmech, ne na hodnotách a v neprospěch států Východní Evropy.

Po porážce Německa a smrt desítek milionů lidí na východní frontě v průběhu druhé světové války se Německo ocitlo přímo v centru studené války. Rozdělené na východní a západní část bylo hranicí mezi východní komunistickou částí světa a západní

¹A. Lobanov-Rostovsky, „Russia and German an Historical Survey of Russo-German Relations“ *The Russian review* 2, č. 2 (jaro 1943): 30.

kapitalistickou. Dva nově vzniklé německé státy – Německá demokratická republika a Spolková republika Německo se vydaly různými cestami nejen v zahraniční politice, ale i ve formování nové německé identity. Když se západní Německo snažilo zapojit do evropského integračního procesu a stát se součástí demokratického liberálního světa, východní Německo bylo pevně ukotveno v tzv. východním bloku a jeho politika byla přímo závislá na Moskvě.

Německo-německé vztahy byly v první řadě založeny na uznání těchto dvou německých států světově. Hallsteinova doktrína, která byla vytvořena v SRN v roce 1955, určovala směr vývoje západoněmecké zahraniční politiky. Podle ní SRN mělo přerušit diplomatické styky s libovolnou zemí, která by uznala Německou demokratickou republiku za nezávislý suverénní stát.² V praxi to znamenalo, že SRN mělo napjaté vztahy se státy východního bloku a kvůli tomu neměla skoro žádné obchodní styky s těmito zeměmi.

Situace se změnila v roce 1969, kdy se novým spolkovým kancléřem stal sociálnědemokratický politik Willy Brandt. Jádrem jeho politiky byla tzv. Ostpolitik, která měla za úkol normalizovat vztahy západního Německa s Východním blokem, především s NDR a Sovětským svazem. Výsledkem nového směru zahraniční politiky SRN bylo naladění nových obchodních styků a uvolnění vztahů mezi Západem a Východem obecně. Úspěch Ostpolitik dokonce vytvořil i jakousi tradici dobrých vztahů s Ruskem u některých politiků SPD, což můžeme sledovat i v dnešní době.

Zlomovým okamžikem pro německo-ruské vztahy byl nástup Michaila Gorbačova do čela Sovětského svazu. Zrušení Brežněvovy doktríny a otevřenější přístup Gorbačova k západním státům umožnily znovusjednocení Německa v roce 1990. Pád Berlínské zdi a zhroucení SSSR znamenaly nejen ukončení studené války, ale i začátek nové kapitoly v dějinách německo-ruských vztahů.

1.2. Vývoj německo-ruských vztahů po znovusjednocení

Německa

Po znovusjednocení Německa poprvé za dlouhou dobu Německu a Rusku nebránilo nic pro vytvoření přátelských a pevných vztahů. V atmosféře po studené válce a ztroskotání

---

² Vladimír Nálevka, *Kapitoly z dějin studené války* (Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997), 79.

sovětského komunismu mezi státy neexistoval žádný mocenský konflikt, který by v průběhu 20. století rozděloval Rusko a Německo na dva navzájem bojující tábory.³ Odpadla hrozba otevřeného konfliktu, neboť bylo pochopitelné, že po rozpadu sovětského impéria Rusko potřebovalo čas pro obnovení a modernizaci. S tím Německo bylo ochotno pomoci.

Po začlenění východního Německa do Spolkové republiky celé sjednocené Německo včetně jeho východní části bylo členem Evropského společenství. A proto pro německou zahraniční politiku se objevil nový, nadnárodní cíl – zajistit bezpečnost a dlouhodobě funkční uspořádání nejen pro německou, ale i pro celoevropskou společnost. Důležitým úkolem bylo vytvoření nových přátelských vztahů s nově vzniklými sousedskými státy na východě, včetně Ruska.

To všechno napomohlo k vytvoření myšlenky tzv. zvláštního vztahu s Ruskem. Němečtí politici předpokládali, že skrze větší spolupráci a německou asistenci při modernizaci státu se Rusko vydá na cestu k demokratizaci a za nějakou dobu bude sdílet evropské liberální hodnoty.

Zářným příkladem může sloužit německá asistence v rozhovorech mezi NATO a Ruskem. Německo se zasadilo o tzv. Russia-NATO Founding Act, který byl podepsán v roce 1997. Následně v roce 2002 byla vytvořena Rada NATO-Rusko. Německo v tomto procesu hrálo roli jakéhosi mediátora a „multilaterálně rámovalo proces rozšiřování NATO a činilo jej pro Rusko přijatelným“⁴.

V 90. letech mezi státy se aktivně začala rozvíjet hospodářská spolupráce. Německo, i přes své altruistické cíle zajistit bezpečnost a stabilitu na východních hranicích Evropské unie, postupně dostávalo přístup k bohatým ruským surovinovým základnám a zároveň k ruskému trhu, z čehož úspěšně těžil německý byznys a průmysl. Pro Rusko tato spolupráce také měla určité výhody – prostřednictvím exportu svých přírodních zdrojů se do Ruska dostávaly německé peníze a investice, které napomohly zemi překonat krizi 90. let a transformovat se do nově vzniklého národního státu.

Německo se dokonce stalo největším a nejdůležitějším partnerem Ruska mezi státy

³ Jennifer A Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“ *German Politics and Society* 33, č. 3 (září 2015): 49.

⁴ Vladimír Handl et al., *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011) citováno z Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války“ (diplomová práce, Univerzita Karlova, 2017), 19.

Evropské unie. Díky těsné spolupráci a sympatii Němců k Rusku většina evropských zemí začala vnímat Německo jako zástupce ruských zájmů v Evropě, což Německu dokonce vytvořilo image ruského advokáta.⁵

Hladká a výnosná kooperace s Ruskem někdy stála Německu i za cenu přehlížení strategických zájmů některých jeho východních sousedů. Vybudování plynovodu Nord Stream, který poskytuje ruský plyn přímo do Německa přes Baltické moře, posiluje ekonomické a politické vazby mezi Německem a Ruskem, ale zároveň oslabuje energetickou bezpečnost Polska a baltských států.⁶ Tehdejší polský ministr obrany Radosław Sikorski řekl, že tak těsná německo-ruská spolupráce na úkor jiných států, jmenovitě Polska, mu připomíná sovětsko-německý pakt Molotov-Ribbentrop a jeho tajný dodatek o rozdělení Polska.⁷

Na první pohled výhodná spolupráce pro obě strany ve skutečnosti ještě ze začátku měla závažný problém. Rusko a Německo měly úplně různá pojetí a interpretace „zvláštního vztahu“. Podle názoru Stefana Meistera německá strana chtěla rozvíjet společné projekty dobré praxe, které by umožnily modernizaci ruské ekonomiky a politiky, zatímco ruská strana měla zájem jen o transfer kapitálu a technologií.⁸

1.3. Vývoj německo-ruských vztahů za vlády Gerharda Schrödera (1998 -2005)

Vrchol německo-ruského sblížení se uskutečnil za vlády spolkového kancléře Gerharda Schrödera, který zastával tuto funkci v letech 1998–2005. Při nástupu do úřadu kancléře Schröder prohlásil, že pro něho vztahy s Ruskem jsou jednou z hlavních priorit a že považuje tyto vztahy za svoji osobní záležitost. Pro sociální demokraty tradiční Ostpolitiku Schröder rozvíjel ještě víc a transformoval ji v novou podobu, tzv. modernizační partnerství s Ruskem. Německý kancléř zastával názor, že v novém 21. století je Rusko jedním z nejdůležitějších hráčů ve světové politice, s jehož míněním se musí počítat.

⁵ Alexander Rahr, „Germany and Russia: A special relationship“ *Washington Quarterly* 30, č. 2 (jaro 2007): 138.

⁶ Wolfgang Seibel, „Arduous Learning or New Uncertainties? The Emergence of German Diplomacy in the Ukrainian Crisis“ *Global Policy* 6 (červen 2015): 5.

⁷ Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, 56.

⁸ Stefan Meister, „An Alienated Partnership: German-Russian Relations after Putin’s Return“ *The Finnish Institute of International Affairs Briefing Paper* 105 (10 května 2012): 3.

Vláda Gerharda Schrödera se vyznačuje především speciálním přístupem k Rusku, který je založen na ekonomických zájmech a zdůrazňování geopolitické důležitosti Ruska. Schröder nejen aktivně rozvíjel hospodářské vazby mezi státy, ale snažil se držet linii v zahraniční politice, která by nebyla v rozporu s Moskvou. Tak například v roce 2003 Německo stálo na jedné straně s Ruskem, které odsuzovalo americkou intervenci do Iráku a prosazovalo diplomatický přístup.⁹ Navíc ve veřejných projevech a interview se kancléř snažil vyhýbat se jakékoliv kritice domácí ruské politiky a nevyjadřoval se k nedostatku demokracie a pravidelnému porušování lidských práv v Rusku.

Těsná spolupráce v mnohých oblastech byla podpořena blízkým osobním vztahem mezi Schröderem a Putinem. V roce 2004 německý kancléř šokoval světovou veřejnost výrokem, že považuje Putina za dokonalého demokrata.¹⁰ Po odstupu z funkce spolkového kancléře i nadále zachoval dobré vztahy s ruským prezidentem a dodnes se aktivně angažuje v rusko-německém projektu Nord Stream a ruské státní naftové společnosti Rosněft, což vyvolává ostrou kritiku u německé veřejnosti.

Určité množství německých, většinou sociálně demokratických politiků (po roku 2014 už mnohem menší), doposud zastává Schröderův proputinovský přístup, kterému se někdy říká schröderizace. Podle tohoto pragmatického konceptu Německo by mělo aktivněji prosazovat své zájmy, stavět mezinárodní vztahy jen na základě výhody/nevýhody pro Německo a nebrat zřetel na domácí politiku druhé strany.

---

⁹ Tuomas Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia“ *International Affairs* 92, č. 1 (2016): 24.

¹⁰ Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, 55.

2. Vývoj německo-ruských vztahů za první a druhé vlády Angely Merkelové (2005-2013)

2.1. Vývoj německo-ruských vztahů za první vlády Angely Merkelové (2005-2009)

Prvním zlomovým bodem v německo-ruských vztazích byl nástup Angely Merkelové do čela Německa. Ihned dala kancléřka najevo, že se nechystá řídit Schröderovým přístupem k Rusku. V roce 2007 prohlásila, že „lidská práva a ekonomické zájmy jsou jednou stranou téže medaile a neměly by nikdy stát proti sobě“¹¹. Ve srovnání se Schröderovým zájmovým přístupem Merkelová svoji politiku chtěla postavit na liberálních evropských hodnotách, vzájemné důvěře a respektu civilních a lidských práv. Ovšem s takovým novým směrem vývoje bilaterálních vztahů nesouhlasilo Rusko.

Zpočátku ale k žádné viditelné změně nedošlo. Obchodní výměna se mezi státy pořád zvětšovala i navzdory finanční krizi v roce 2008. Ale ihned bylo jasné, že takový přátelský vztah mezi Ruskem a Německem, jak tomu bylo za vlády Schrödera, už nebude. Merkelová na rozdíl od Schrödera nerozvíjela dobré osobní vztahy s ruským prezidentem a od počátku se vůči Putinovi chovala skepticky. Podle mínění Lilie Ševcovové německá kancléřka byla „jedinou političkou, která mohla otevřeně mluvit s Putinem o problémech lidských práv a svobod“¹² v Rusku, i když byla nucena kvůli přátelsky naladěné domácí atmosféře svoji kritiku zmírnit.

Ovšem Merkelová si uvědomovala důležitost Ruska – a to jak pro německý byznys, tak i pro zajištění bezpečnosti a stability Evropy. A proto v otázkách bezpečnostní politiky kancléřka byla obezřetná a brala v úvahu ruské geopolitické zájmy. Například v dubnu 2008 nepodpořila myšlenku o vstupu Ukrajiny a Gruzie do Severoatlantické aliance, což prosazovaly Spojené státy.¹³

Jedním z důvodů takové dvojité pozice vůči Rusku byl fakt, že funkce ministra zahraničí

¹¹ Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, 52.

¹² Lilia Shevtsova, *Lonely power: why Russia has failed to become the West and why the West is weary of Russia* (Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2010), 218. Citováno z Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia“, 24.

¹³ Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia“, 25.

zastával Frank-Walter Steinmeier, blízký spolupracovník Schrödera, sociální demokrat a přívrženec měkkého přístupu k Rusku. Když politika Steinmeiera vykazovala jasné znaky kontinuity Ostpolitiky a Schröderova zvláštního vztahu k Rusku, Angela Merkelová se spíš snažila upevnit vazby se západními partnery.¹⁴

Odstoupení Vladimíra Putina z funkce hlavy státu dalo německým politikům naději na vřelejší německo-ruské vztahy. I když situace v Rusku zůstávala neměnná, německá vláda, jmenovitě Angela Merkelová, viděla v nově zvoleném prezidentovi Dmitriji Medveděvovi šanci na změnu vnitřní situace v Rusku.

Kromě zpochybněné demokracie německou kancléřku znepokojovalo ruské hospodářství, založené většinou na obchodu s nerostnými surovinami, což nejen překáželo Rusku v úplné transformaci do tržního hospodářství podle západního typu, ale i ohrožovalo energetickou bezpečnost Evropy. Poslední verze Ostpolitiky, jejímž autorem byl F. W. Steinmeier, by měla „napomocť Rusku překonat závislost na exportu ropy a plynu, zpoždění technologických inovací, zvýšit globální konkurenceschopnost – a zároveň zvýšit exportní a investiční možnosti německého průmyslu do Ruska“.¹⁵

Bez ohledu na některé rozpory v politických záležitostech německo-ruské vztahy ale zůstávaly stabilní a prosperující. Obrat Merkelové v zahraniční politice směrem k hodnotám v podstatě znamenal první ochlazení v německo-ruských vztazích, i když jeho důsledky nebyly viditelné najednou.

2.2. Německá reakce na válku v Jižní Osetii (rusko-gruzínská válka)

Prvním závažným testem ve vztahu k Rusku se pro německou diplomacii stala rusko-gruzínská válka, která se uskutečnila v srpnu roku 2008. I když konflikt v podstatě trval jenom několik dní, šokoval světovou veřejnost. Cílem této podkapitoly ale není popis války ani posouzení, kdo ze stran je viníkem. Mým úkolem je především popsat německou reakci na ruskou účast v tomto konfliktu a pokusit se odpovědět na otázku, proč se

¹⁴ Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, 56.

¹⁵ Hannes Adomeit, *German-Russian Relations: Balance Sheet since 2000 and Perspectives until 2005*, (Paris, IFRI: 2012), 7. Citováno z Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, 56.

německá odpověď na rusko-gruzínskou válku tak lišila od podobného konfliktu na Ukrajině v roce 2014.

Hlavní příčinou války v Jižní Osetii ve skutečnosti byl možný vstup Gruzie do NATO, což bylo projednáno na Bukurešťském summitu v roce 2008. Členství v Severoatlantické alianci by pro Gruzii znamenalo vymanění se z ruského vlivu a větší spolupráci v oblasti bezpečnostních otázek se Západem.¹⁶ Rusko tuto možnost bralo jako přímou hrozbu pro své strategické a geopolitické zájmy, neboť počítalo s tím, že se všechny bývalé sovětské republiky i dodnes nachází v ruské sféře vlivu. Ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov dokonce prohlásil, že „Rusko učiní vše pro to, aby svým sousedům, Ukrajině a Gruzii, nebyl umožněn vstup do NATO“¹⁷.

Co se týče německé reakce, dá se říct, že Angela Merkelová stejně jako F. W. Steinmeier byla ohromená těmito událostmi, ale ze začátku jejich stanovisko nebylo jasným. Ihned v první den bojů ministr zahraničí se vyjádřil k situaci takto: „V tento moment není jisté, kdo je za obnovené propuknutí násilí zodpovědný. Naše očekávání od bojujících stran je však jasné: Všechny boje musí okamžitě přestat.“¹⁸ Z tohoto výroku vyplývá, že německá strana váhala ihned označit Rusko za agresora a obracela se na obě strany konfliktu. Teprve když ruská vojska narušila územní integritu Gruzii a postupovala dál do vnitrozemí, Angela Merkelová začala Rusko odsuzovat. Jakmile se německá kancléřka ujistila, že situace hrozí pádem gruzínské vlády a sesazením tehdejšího prezidenta Michaila Saakašviliho, i přes všechny pochybnosti začala vidět gruzínského prezidenta jako demokraticky zvoleného lídra, kterého se Rusko snažilo zbavit moci.¹⁹

Pro německou stranu rusko-gruzínská válka byla jasným překvapením, neboť si nikdo nedokázal představit, že v 21. století se uskuteční vojenská intervence a narušení teritoriální integrity evropského suverénního státu, a to za účasti Ruska – dobrého německého partnera. Jenom na konci války německá strana začala formulovat jednotnou

¹⁶ Ronald D. Asmus, *A Little War that Shook the World* (New York : Palgrave Macmillan, 2010), 113.

¹⁷ „Moscow to Prevent Ukraine, Georgia's NATO Admission - Lavrov“, *Sputnik International*, 8. 4. 2008 <http://en.rian.ru/russia/20080408/104105506.html> (staženo 29. 7. 2019).

¹⁸ „Georgien/Südostetien: Steinmeier entsetzt über die eskalierende Gewalt“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, <https://web.archive.org/web/20080819032221/http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Georgien/080808-BM-Statement,navCtx=21914.html> (staženo 29. 7. 2019). Citováno z Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínských válek“, 38.

¹⁹ Ralf Beste, „Has Merkel Changed her Tune on Georgia?“, *Spiegel Online*, 25. 8. 2008 <https://www.spiegel.de/international/world/berlin-s-shifting-policy-has-merkel-changed-her-tune-on-georgia-a-574227.html> (staženo 29. 7. 2019). Citováno z Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínských válek“, 39.

odsuzující reakci proti ruské agresi. Tak 15. srpna při setkání s Dmitrijem Medveděvem Angela Merkelová označila některé ruské akce za nepřijatelné.²⁰ Frank-Walter Steinmeier také změnil svůj názor a na konci srpna se přidal k rezoluci ministrů zahraničí, jejímž účelem bylo vyjádřit „lítost nad nepřiměřeným použitím síly ze strany Ruska proti Gruzii a jejich obsazení území Gruzie“²¹. Kromě toho se německý ministr zahraničí aktivně angažoval při vyřešení krize: komunikoval s každou ze stran a snažil se hledat kompromis mezi nimi, podílel se na humanitární pomoci Gruzii a naléhal na přítomnost mezinárodní dozorčí komise pro další urovnání konfliktu a dodržování klidu zbraní.

Při příležitosti návštěvy baltských států v srpnu téhož roku kancléřka zdůraznila důležitost jednotného postoje evropských zemí vůči Rusku a odsoudila ruské uznání odtržení Abcházie a Jižní Osetie od Gruzie. Podle mínění Angely Merkelové „jednání Ruska protirečí principu teritoriální integrity a základním principům mezinárodního práva“²². Ale bez ohledu na to, že na konci války Německo už jasně vnímalo ruskou stranu za viníka konfliktu, k žádným restriktivním opatřením nedošlo, a to i v případě, kdyby Rusko nedodržovalo domluvený plán urovnání konfliktu. Kancléřka prosazovala zahájení dialogu mezi Ruskem a NATO o společných hodnotách a trvala na tom, že „musíme (Evropané) ruské straně naši pozici neustále opakovat“²³. Kromě ústního odsuzování ruských akcí a stále se opakujících výzev k nutnosti jednání a hledání kompromisů německá strana nebyla ochotná Rusko jakýmkoliv způsobem trestat, i když ruská vojska nespěchala se stahováním.

Mezi členskými státy Evropské unie ale existoval názor o nutnosti uvalení sankcí vůči Rusku, avšak k žádné konkrétní domluvě nedošlo. Německo v této debatě bylo

²⁰ „Territoriale Integrität Georgiens wahren“, Oficiální stránka kancléřky 15.8.2008 <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/territoriale-integritaet-georgiens-wahren-609438> (staženo 29. 7. 2019). Citováno z Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války“, 39.

²¹ „Erklärung zu Georgien der Außenminister Kanadas, Frankreichs, Deutschlands, Italiens, Japans, der Vereinigten Staaten und des Vereinigten Königreichs“ 27. 8. 2008, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/080827-g7-erklarung-georgien/225232> (staženo 29. 7. 2019). Citováno z Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války“, 39.

²² „Anerkennung Südossetiens und Abchasiens nicht akzeptabel“, Oficiální stránka kancléřky 26. 8. 2008 <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/anererkennung-suedossetiens-und-abchasiens-nicht-akzeptabel-609520> (staženo 29. 7. 2019). Citováno z Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války“, 40.

²³ „Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier im Deutschen Bundestag anlässlich der Haushaltsdebatte zum Einzelplan 05 am 9. April 2014“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva hospodářství a energií, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/140409-bm-haushalt-bt/261482> (staženo 29. 7. 2019). Citováno z Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války“, 50.

přívržencem měkkého přístupu k Rusku. Důvodem takového chování německé strany byly podle některých názorů značné německé investice do olympijských her v Soči, které Německo tvrdším přístupem nechtělo ohrozit.²⁴

2.3. Vývoj německo-ruských vztahů za druhé vlády Angely Merkelové (2009–2013)

Graham Timmis, specialista na evropskou integraci se zaměřením na vnější vztahy Evropské unie, shrnuje stav německo-ruských vztahů k roku 2011 takto: „Zatímco německá rétorika vůči Rusku se pod vedením Angely Merkelové stala opatrnější, stabilní a konstruktivní vztahy s Ruskem zůstávají v německém národním zájmu a opakující se témata německých obchodních zájmů, zvyšování energetické závislosti Německa na Rusku a širší obavy o panevropský politický řád jsou prioritami, kterými se řídí kontinuita německé zahraniční politiky.“²⁵ Z tohoto výroku vyplývá, že i navzdory rusko-gruzínské válce německo-ruské obchodní vazby se skoro nezhoršily a nadále určovaly německou politiku vůči Rusku.

V roce 2009 v Německu se uskutečnily volby do spolkového sněmu, čímž se vytvořila nová vládnoucí koalice mezi CDU/CSU a FDP. Novým ministrem zahraničí se stal Guido Westerwelle (FDP), jehož politika se nevyznačovala zvláštním vztahem k Rusku, jak tomu bylo za F. W. Steinmeiera. Navíc nový ministr zahraničí vůbec nevykazoval žádný zájem o tradičního východního partnera a ani neměl vypracovanou agendu pro německý přístup k Rusku. To všechno ukazuje na to, že po rusko-gruzínské válce zájem o Rusko a Východ téměř zmizel z agendy Bundestagu na několik let.²⁶ A proto do roku 2012 se vývoj německo-ruských vztahů řídil zejména ekonomickými zájmy.

V roce 2012 nastal další zlomový bod, který mnozí specialisté považují za rozhodující v ochlazení bilaterálních vztahů. V březnu se v Rusku konaly prezidentské volby, v nichž zvítězil Vladimir Putin, který se po čtyřech letech vrátil do funkce hlavy státu. Německá

²⁴ „Georgien-Sondergipfel: EU schreckt vor Sanktionen zurück“, *Die Presse*, www.diepresse.com/home/ausland/eu/410681/GeorgienwbrSondergipfel_EU-schreckt-vor-Sanktionen-zurueck (staženo 29. 7. 2019). Citováno z Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války“, 52.

²⁵ Graham Timmins, „German–Russian bilateral relations and EU policy on Russia: between normalisation and the “multilateral reflex”“, *Journal of Contemporary European Studies* 19, č. 2 (2011). Citováno z Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia“, 22.

²⁶ Stefan Meister, „An Alienated Partnership: German-Russian Relations after Putin’s Return“, 4.

vláda byla takovým vývojem událostí velice znepokojena, neboť to jasně svědčilo o postupné transformaci Ruska v autoritářský stát. Po ruských prezidentských volbách německá veřejnost a politici začali ostře kritizovat Kreml za akutní nedostatek demokracie. Specialista na východoevropské záležitosti strany zelených Marieluise Beck se dokonce vyjádřil k znovuzvolení Putina prezidentem takto: „Putin je prezidentem řízené demokracie – voliči neměli na výběr. Ruské volby 4. března se konaly bez skutečné politické debaty nebo reálné opozice kvůli zásahům proti médiím a kritikům prezidentem Vladimírem Putinem. Výsledky voleb by měly být nejisté. V Rusku tomu tak nebylo. Skuteční opoziční kandidáti jako Grigory Javlinsky se nesměli voleb zúčastnit. Kreml zneužitím vládních zdrojů zajistil, že o konečném vítězi voleb nikdy nebylo pochyb. Putin je prezidentem řízené demokracie, nikoliv svobodné a spravedlivé volby.“²⁷

Po návratu Putina do čela státu byla schválena série zákonů omezující práva a svobody občanů. První z nich omezoval činnost neziskových organizací v Rusku, které byly financovány ze zahraničí. Podle tohoto zákona takové organizace teď byly považovány za „zahraniční agenty“, protože podle argumentace ruské vlády ohrožují bezpečnost státu. Nové opatření mělo přímý dopad i na Německo, kdy v roce 2013 mezi jinými „zahraničními agenty“ byly zařazeny nadace Křesťanskodemokratické unie Konrad Adenauer Stiftung a nadace sociálních demokratů Friedrich Ebert Stiftung.²⁸

V červnu roku 2013 v Rusku byl přijat další zákon, který je i dodnes ostře kritizován v celém světě. Zákon proti LGBT propagandě neboli zkráceně „homofobní zákon“ významně redukoval práva homosexuálů v Rusku, a to za účelem „ochrany dětí a mládeže před informacemi potírajícími tradiční rodinné hodnoty“²⁹. Představitelům LGBT komunity byla omezena možnost shromažďování a otevřeného projevu své sexuality, což podle mínění mnohých Evropanů jistě porušuje úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, k jejímž závazkům se přidalo i Rusko.

Kromě série sporných zákonů v letech 2012 a 2013 v Rusku proběhla vlna politicky motivovaných zatýkání a pochybných soudních procesů. Nejznámějším případem je soudní proces s feministickou punk rockovou kapelou Pussy Riot, která je známá díky svým provokativním vystoupením. Cílem této kapely je vyjádřit protest proti aktuální politické

²⁷ Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, 53.

²⁸ Ibid., 51.

²⁹ „Ruský zákon proti LGBT propagandě“, Wikipedia, https://cs.wikipedia.org/wiki/Rusk%C3%BD_z%C3%A1kon_proti_LGBT_propagand%C4%9B (staženo 29. 7. 2019).

situaci v Rusku a různým druhům diskriminace. Těsně před znovuzvolením Putina se kapela snažila zahrát píseň ve vulgární formě kritizující Vladimira Putina, ruského patriarchu a další politické představitele v moskevské katedrále Krista Spasitele.³⁰ Zanedlouho poté členky kapely byly zatčeny a obviňovány ze spáchání výtržnictví v pravoslavném chrámu a urážky pocitů věřících, za což byly odsouzeny ke dvěma letům vězení.

V Německu reakce na tyto události následovala okamžitě. Angela Merkelová byla prvním evropským lídrem, který otevřeně vyjádřil Putinovi své znepokojení s omezením práv homosexuálů. Co se týče soudního procesu s Pussy Riot, německá kancléřka také odsoudila soudní verdikt jako „bezdůvodně krutý“ a „neslučitelný s evropskými hodnotami“.³¹

Ochlazení mezi Německem a Ruskem se stalo citlivým ve chvíli, když německý spolkový prezident Joachim Gauck zrušil schůzi s Vladimírem Putinem v červnu roku 2012, což bylo v průběhu procesu s Pussy Riot.³² Údajně známý bojovník za občanská a lidská práva v komunistické NDR a bývalý evangelicko-luterský pastor si nevytvořil dobrý vztah k Putinovi a na protest proti utlačování demokracie v Rusku odmítl objevit se společně s ruským prezidentem na slavnostním otevření „Německého roku“ v Rusku.

Napětí bylo cítit i v průběhu každoročního rusko-německého fóra, tzv. Petrohradského dialogu v roce 2012. Vzrůstající rozpory mezi německou a ruskou stranou v případě Pussy Riot a omezení demokracie v Rusku v poslední době pokazily rozhovory o prohlubování německo-ruské spolupráce.

Vývoj vnitřní politiky v Rusku po znovuzvolení Putina prezidentem rozpoutal vlnu kritiky u německé veřejnosti. Tzv. modernizační partnerství s Ruskem se ukázalo jako vyčerpané a německý přístup „změna prostřednictvím obchodu“ se projevil jako neefektivní. Navíc německému zvláštnímu vztahu k Rusku se začalo říkat „obchod beze změny“ a němečtí politici byli obviňováni za patronát putinovského režimu.³³ Německá strategie modernizačního partnerství s Ruskem nejen nepomohla Rusku rozvíjet se do podoby

³⁰ Roman Goncharenko, „Punks against Putin face prison sentence“, *Deutsche Welle*, 12.04.2012 <https://www.dw.com/en/punks-against-putin-face-prison-sentence/a-15875775> (staženo 29. 7. 2019).

³¹ Andreas Brenner, „Resentment strains German-Russian relations“, *Deutsche Welle*, 17. 11. 2012 <https://www.dw.com/en/resentment-strains-german-russian-relations/a-16382648-0> (staženo 29. 7. 2019).

³² Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia“, 26.

³³ *Ibid.*, 27.

evropského demokratického státu, ale naopak prohloubila autoritářské kořeny v ruské politice.

Pozice Ruska a Německa ohledně světových událostí se také moc neshodovaly. I když Guido Westerwelle zdůrazňoval ruskou úlohu v boji proti terorismu, zajištění stability na Blízkém Východě a v Afghánistánu, německý a ruský postoj stály proti sobě ohledně syrské války. V reakci na ruskou podporu Assadova režimu německý ministr zahraničí řekl, že Rusko je „na špatné straně dějin“, na což ruský ministr zahraničí Lavrov odpověděl, že Westerwelle historii nepíše.³⁴

Nejvýznamnějším projevem německého odsouzení vývoje vnitřní situace v Rusku byla rezoluce v německém Bundestagu, která byla předložena v listopadu roku 2012. Zástupci Křesťanskodemokratické unie a Svobodné demokratické strany představili sedmnáctibodovou agendu pod názvem „Občanská společnost a právní stát v Rusku“. Mimo jiné se v ní psalo, že „Parlament vnímá s velkým znepokojením, že od návratu prezidenta Vladimíra Putina do úřadu jsou přijímána legislativní a soudní opatření, která jsou spojena s rostoucí kontrolou aktivních občanů, kriminalizací kritické angažovanosti a vytvořením konfrontačního kurzu proti vládním kritikům“³⁵. Nejhlasitějším kritikem Ruska a zároveň autorem této rezoluce byl první zvláštní zástupce Merkelové pro Rusko Andreas Schockenholf (CDU), který trval na otevřeném a čestném dialogu s Moskvou. Kreml však jakoukoliv kritiku ze strany Berlína odmítl. Tiskový mluvčí Vladimíra Putina Dmitrij Peskov dokonce dodal, že „jsme si dobře vědomi zvýšení protiruské rétoriky v Německu v průběhu posledních týdnů nebo dokonce i měsíců“.³⁶

Německá kritika vůči Rusku však nebyla jednotná a v Berlíně pořád zůstávali politici usilující o měkký přístup k Rusku. Ve stejném měsíci sociální demokracii reprezentovali svoji rezoluci o jejich vize dalšího uspořádání německo-ruských vztahů pod názvem „Společný postup v modernizaci Ruska – překonání frustrace – prosazování nových impulsů pro partnerství“. Toto usnesení doporučovalo pokračovat ve vývoji bližších vztahů s Moskvou a posilovat tradiční německo-ruské vazby založené na hospodářské spolupráci: „Rusko je někdy nepřijemným, ale také nepostradatelným partnerem při řešení globálních problémů. Ať už jde o iránský jaderný problém, překonání občanské války v Sýrii nebo

³⁴ Andreas Brenner, „Resentment strains German-Russian relations“.

³⁵ Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia“, 26.

³⁶ Andreas Brenner, „Resentment strains German-Russian relations“.

stabilizaci Afghánistánu, řešení výše uvedených konfliktů bez Ruska nebo proti Rusku je těžko představitelné³⁷. Protikladem k rezoluci sociálních demokratů byla rezoluce strany zelených, která stavěla liberální hodnoty ve spolupráci s Ruskem na první místo. Usnesení „Žádná modernizace Ruska bez právního státu“³⁸ v první řadě zdůrazňovalo budování evropsko-ruských vztahů na místo německo-ruských a podporu ruské občanské společnosti namísto prohlubování vazeb s ruskými státními firmami či ruskou vládou.

I když na konci druhé vlády Angely Merkelové se jasně dá vidět posun v německé politice vůči Rusku, bilaterální vztahy mezi státy zůstávaly stabilní díky výnosné hospodářské spolupráci. V roce 2011 německý obchod s Ruskem dosáhl svého maxima, a to 75 bilionů eur. Státy pokračovaly v úspěšné kooperaci v energetickém sektoru, a to hlavně prostřednictvím plynovodu Nord Stream. Ale co se týče vysoké politiky, můžeme zaznamenat zásadní změnu německé rétoriky vůči Rusku za druhé vlády Angely Merkelové a zvláště po návratu prezidenta Putina. Prvotní prohlášení německé kancléřky o budování německé zahraniční politiky, která dává prioritu hodnotám než ekonomickým zájmům, se konečně začala prosazovat i v praxi.

---

³⁷ „Gemeinsam die Modernisierung Russlands voranbringen - Rückschläge überwinden - Neue Impulse für die Partnerschaft setzen“ Oficiální stránka SPD, <https://www.spdfraktion.de/themen/reden/gemeinsam-modernisierung-russlands-voranbringen-rueckschlaege-ueberwinden-neue-impulse> (staženo 29. 7. 2019). Citováno z Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, 57.

³⁸ Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“, 58.

3. Vývoj německo-ruských vztahů na pozadí ukrajinské krize

Vývoj událostí na Ukrajině v letech 2013 a 2014 definitivně determinoval charakter německo-ruských vztahů, který mezi státy převažuje i dodnes. I když na základě první kapitoly je pochopitelné, že ochlazení bilaterálních vztahů mezi Německem a Ruskem bylo postupným a začalo ještě v roce 2005, prudké zhoršení vztahů se uskutečnilo právě v první rok ukrajinské krize. A proto v této kapitole postupně proberu všechny hlavní události, které se uskutečnily na Ukrajině od podzimu roku 2013 do března roku 2014. Mým cílem je zde prozkoumat reakci německé strany na ruskou účast v krizi a hlavně zaznamenat postupnou změnu německého postoje k Rusku: od neutrálního k tvrdě odsuzujícímu.

3.1. Úvod do konfliktu a stav německo-ruských vztahů na začátku ukrajinské krize

Ukrajina je mostem mezi Evropou a Ruskem. Někdo ji začleňuje spíš do Evropy, někdo má pocit, že Ukrajina stejně jako Rusko musí překonat stín Sovětského svazu a spíš ji řadí k východnímu světu. V obou případech musíme brát jako fakt, že Ukrajina je státem s dvěma dominujícími národnostmi. Západ země je obydlen tzv. západními Ukrajinci, jejichž historie a jazyk jsou do určité míry propojen s východní Evropou, zejména Polskem a Rumunskem. Na východě státu žijí převážně rusky mluvící Ukrajinci, jejichž rodiny mají i ruské kořeny. Po rozpadu Sovětského svazu a získání nezávislosti tento dualismus vždy byl jednou z příčin, které překážely Ukrajině v úspěšném rozvoji vnitřní a zahraniční politiky. Západní část státu tíhla spíš k Evropě, když východní část usilovala o proruskou politiku. Situaci dále komplikuje dominující postavení Ruska v regionu, neboť i po rozpadu SSSR ukrajinské hospodářství bylo těžce závislé na Rusku. Za těchto podmínek po získání nezávislosti se Ukrajina ocitla v rukou východoukrajinských oligarchů, kteří aktivně budovali blízké vztahy s Moskvou.

Střetnutí mezi proruskou a proevropskou politikou se uskutečnilo v listopadu roku 2013, kdy tehdejší ukrajinský prezident Viktor Janukovyč odmítl podepsat asociační dohodu s

Evropskou unií.³⁹ O formulaci této dohody se jednalo ještě v roce 2008 při příležitosti Pařížského summitu. V průběhu pěti let ukrajinští a evropští politici vyjednávali podmínky pro uzavření této smlouvy. Pro Ukrajinu by to znamenalo bližší propojení s Evropou a značný krok na cestě k plnoprávnému členství v evropském společenství. Avšak jenom týden před evropským summitem ve Vilniusu, kde se měl uskutečnit podpis asociační dohody, ukrajinský prezident prohlásil, že Ukrajina ještě není připravena k politickým a ekonomickým změnám, které tato smlouva způsobí, a proto je to v národním zájmu proces vyjednávání asociační dohody pozastavit.

Skutečným důvodem pro náhlou změnu názoru Janukovyče byl však tlak ze strany Ruska. Rusko, které také usilovalo o vytvoření celní unie mezi bývalými republikami Sovětského svazu, nechtělo dovolit otočení Ukrajiny směrem na Západ. Ještě v létě roku 2013 Moskva vyvíjela nátlak na Ukrajinu a Moldavsko, které se také chystalo podepsat asociační dohodu s EU, a to prostřednictvím embarga a omezení dovozu komodit. Na podzim téhož roku prezident Putin nabídl Janukovyčovi nabídku, která se nedá odmítnout - jmenovitě snížení ceny plynu a velkou půjčku, ale jen pod podmínkou, že Ukrajina nepodepíše asociační dohodu s EU. Tím Rusko postavilo Ukrajinu před těžkou volbou: buď zůstává ve sféře vlivu Ruska, ukrajinského tradičního partnera a má za to velké finanční výhody, anebo podepisuje asociační smlouvu s EU a tím ohrožuje své hospodářství, které je dramaticky závislé na Rusku.

Mezitím v Německu byla zformována nová koaliční vláda, tentokrát zase mezi CDU/CSU a SPD. Do čela ministerstva zahraničí se vrátil Frank Walter Steinmeier, což však neznamenalo vracení se k speciálnímu vztahu s Ruskem. Na rozdíl od předchozí koaliční dohody nová dohoda obsahovala celou kapitolu v rozsahu 300 slov, která se věnovala německo-ruským vztahům. Text kapitoly zdůrazňoval tradiční německo-ruské partnerství a výnosnou ekonomickou spolupráci, ale zároveň prohlašoval, že další vývoj bilaterálních vztahů přímo závisí na míře demokratizace Ruska.⁴⁰ Kromě toho koaliční dohoda preferovala upevnění vazeb s ruskou občanskou společností před prohlubováním vztahů s ruskými státními institucemi. Vybudování koherentního vztahu mezi Evropskou unií a Ruskem namísto německo-ruských bilaterálních styků také bylo jedním z cílů prohlášení.

³⁹ „Ukraine Halts Plan to sign EU Trade Deal“, *Spiegel Online*, 21.11. 2013 <https://www.spiegel.de/international/europe/ukrainian-parliament-votes-against-bills-to-release-tymoshenko-a-934887.html> (staženo 29. 7. 2019).

⁴⁰ Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia“, 28.

3.2. Německá reakce na ukrajinský Euromajdan

V reakci na odmítnutí podepsání asociační smlouvy v Kyjevě vybuchly nepokoje prozápadně orientovaného obyvatelstva, a to hlavně kvůli prohloubení závislosti na Moskvě. Německo protestující podpořilo a odsoudilo ukrajinskou vládu za rozhodnutí, které nebylo v prospěch jejího obyvatelstva. I když ihned bylo pochopitelné, že to bylo právě Rusko, které donutilo Ukrajinu k tomuto kroku, na začátku krize Angela Merkelová spíš obviňovala ukrajinského prezidenta za činnost, která nebyla v zájmu jeho státu. Největším znakem podpory proevropských protestů od Německa byla účast na demonstraci německého ministra zahraničí Westerwelleho, což bylo zároveň i jeho poslední akcí v úřadu ministra.

Rusko německou podporu opozičních sil vnímalo tak, že tím se německá vláda snaží zasahovat do vnitřních záležitostí Ukrajiny a usiluje o státní převrat v zemi. V reakci na to Rusko rozpoutalo mediální válku proti Evropské unii, kde označovalo kyjevské protesty za fašistický převrat. Později tato ruská propaganda mezi východními Ukrajinci způsobila dojem, že svojí podporou separatistů na východní Ukrajině Rusko se snaží jen zahrnit etnických Rusů od tohoto nelegálního provedeného Evropou a Spojenými státy převratu.⁴¹

Nejvíce pozoruhodné bylo to, že při příležitosti inaugurace nové německé spolkové vlády dne 17. prosince nově zvolený ministr zahraničí zmínil i agresivní ruskou politiku. Frank Walter Steinmeier nazval ruské chování „naprosto pobuřujícím“ a odsoudil využití Ruskem kruté hospodářské situace na Ukrajině v svůj prospěch.⁴² Avšak při své návštěvě Moskvy, což bylo v průběhu největší síly protestu, se žádným způsobem nevyjádřil k ruskému podílu na krizi. Naopak podotknul, že ruská účast na řešení jakéhokoliv konfliktu je úplně nezbytná a že „prohlubování konstruktivní kooperace s Ruskem v co nejvíce oblastech je žádoucí“⁴³. Takové nejednoznačné výroky německého ministra zahraničí svědčí o tom, že Německo, i když jasně chápalo ruský podíl na ukrajinské krizi, pořád usilovalo o zachování partnerství s Ruskem. Němečtí politici se také snažili vyhýbat obviňujícím výrokům, neboť by to mohlo narůstající napětí jenom zvýšit.

Konflikt mezi nespokojeným obyvatelstvem a ukrajinskou vládou eskaloval v únoru roku 2014, kdy mírové demonstrace se proměnily v uliční potyčky mezi policisty a

⁴¹ Seibel, „Arduous Learning or New Uncertainties? The Emergence of German Diplomacy in the Ukrainian Crisis.“, 2.

⁴² Ibid., 5.

⁴³ Ibid., 6.

protestujícími. Když zemřelo několik lidí v průběhu krutého zásahu policistů a ukrajinská vláda už skoro nebyla účinná, mezinárodní společnost byla vynucena zakročit do procesu urovnání. Německo se rozhodlo postavit do čela evropské delegace a převzít roli mediátora pro vyjednávání mezi ukrajinskou vládou, protestujícími a Ruskem. Takové německé rozhodnutí bylo odůvodněno nejen německým dominujícím postavením v evropské zahraniční politice, ale i tím, že se všemi stranami konfliktů Německo mělo nejbližší vazby. Na konci ledna na páté mnichovské bezpečnostní konferenci dokonce byla vyhlášena nová strategie německé zahraniční politiky. Spolkový prezident Joachim Gauck, Frank Walter Steinmeier a nově jmenovaná ministryně obrany Ursula von der Leyenová prohlásily, že Německo se rozhodlo převzít větší mezinárodní zodpovědnost, a to včetně vojenské angažovanosti pod záštitou EU a NATO.⁴⁴

Angela Merkelová zvolila ukrajinskou krizi za prioritu německé zahraniční politiky a dokonce byla jmenována do vedoucí role řešitele konfliktu v rámci G7. Ministr zahraničí Steinmeier se také aktivně zapojil do procesu urovnávání. Z jeho iniciativy byl obnoven tzv. výmarský trojúhelník mezi Francií, Polskem a Německem, který měl posloužit jako centrum krizového řízení pro ukrajinskou krizi. Dne 21. a 22. února francouzský ministr zahraničí Laurent Fabius, jeho polský kolega Radoslaw Sikorski, F. W. Steinmeier a ruský diplomat Vladimír Lukin dojednali dohodu mezi ukrajinskou vládou a představiteli Euromajdanu. Podle ní měla být obnovena všechna ústavní práva, která byla narušena za vlády Viktora Janukovyče od roku 2010, provedeny další ústavní reformy, předčasné prezidentské volby a nezávislé vyšetřování násilného chování policistů během posledních protestů. Němečtí diplomaté opětovně pevně doufali v ruskou kooperaci v urovnání krize a předpokládali, že je to i v ruském zájmu nastolit stabilitu na Ukrajině. Avšak ruský velvyslanec prohlásil, že by tím krokem překročil svoji pravomoc. Rusko nejen nepodepsalo dohodu, ale poskytlo azyl ukrajinskému prezidentovi, který uprchl ze své vlastní země. Po tomto okamžiku už nebylo pochyb, že se Rusko spolupracovat s Evropou na stabilizaci Ukrajiny nechystá.⁴⁵

Po analýze vývoje událostí na ukrajinském Majdanu můžeme říci, že Německo, i když ze začátku vidělo ruské chování jako agresivní, pořád usilovalo o funkční dialog s ruskými politiky. Německo se snažilo svoji kritiku vůči Rusku zmírnit a prosazovat mírové řešení konfliktu. Němečtí politici totiž věděli, že bez kooperace s Ruskem bude mít ukrajinská

⁴⁴ Ibid., 5.

⁴⁵ Ibid., 6.

krize dalekosáhle následky. Ale i přes německou angažovanost a snahy o jednání, Rusko pokračovalo svojí cestou.

3.3. Německá reakce na anexi Krymu Ruskem

Po uprchnutí Viktora Janukovyče ze země, se na Ukrajině zformovala nová prozatímní vláda, jejíž sestavení bylo dojednáno mezi lídry Euromajdanu při asistenci Západu. Rusko však tuto prozatímní vládu neuznalo a považovalo Janukovyče za stále legitimního prezidenta.

S novou prozatímní vládou také nebyli spokojeni někteří proruský naldění obyvatelé Východní Ukrajiny. V posledním týdnu února se zvýšilo napětí na poloostrově Krym. Skupina ozbrojených proruských přívrženců okupovala státní budovy v Sevastopolu, což je hlavní město autonomní republiky, a namísto ukrajinské vlajky vyvěsili ruskou. Souběžně Rusko nečekaně zesílilo aktivitu svých vojsk na západní hranici státu. I když bylo zřejmé, že krize přerůstá do nové fáze, málo kdo ze zahraničněpolitických expertů věřil, že Rusko násilným způsobem překročí legitimní hranice Ukrajiny. V reakci na proruské nepokoje na Krymu Sergej Lavrov uvědomil západní tisk, že Moskva „bude respektovat teritoriální integritu Ukrajiny“. Ruský ministr zahraničí také zaručil, že vojenská aktivnost poblíž hranic Ukrajiny je dlouho naplánovanou událostí a nic společného s ukrajinskou krizí nemá.⁴⁶

Avšak několik dní poté do Krymu neoprávněně vstoupily ruské jednotky, které údajně byly zvolány samo-zvolenými proruskými krymskými lídry. Obrátili se na prezidenta Putina s žádostí o ruskou pomoc v obnovení klidu na poloostrově, což bylo později využito ruskou propagandou.

Dne 1. března Frank Walter Steinmeier v tiskové zprávě oznámil, že „vše, co Rusko dělá na Krymu, musí být plně v souladu se suverenitou a územní celistvostí Ukrajiny a ruskými smlouvami o černomořské flotile“. A proto vyzval Rusko, aby „nejen okamžitě zavedlo úplnou transparentnost pohybu svých vojsk na Krymu, ale také o svých základních cílech a záměrech“⁴⁷.

⁴⁶ „Moscow pledges to respect Ukraine's territorial integrity after Russian flag raised in Crimea“, *Deutsche Welle*, 27.02.2014 <https://www.dw.com/en/moscow-pledges-to-respect-ukraines-territorial-integrity-after-russian-flag-raised-in-crimea/a-17464086> (staženo 29. 7. 2019).

⁴⁷ „Außenminister Steinmeier zur aktuellen Lage auf der Krim“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva

Německá kancléřka při telefonátu s Putinem dne 3. března také „obvinila prezidenta z porušování mezinárodního práva, jmenovitě Budapešťského memoranda z roku 1994, v němž se Rusko zavázalo respektovat nezávislost a svrchovanost Ukrajiny a její stávající hranice“. Angela Merkelová však dostala souhlas Putina na vytvoření tzv. kontaktní skupiny na základě OBSE, která by měla posloužit pro nezávislé vyšetřování událostí.⁴⁸

Ovšem dne 6. března přijala krymská Nejvyšší rada rozhodnutí o připojení Krymu k Ruské federaci. Pro Německo to znamenalo jisté porušení mezinárodního práva, což vyžadovalo akci. Přijetí restriktivních opatření vůči Rusku ale nebylo jednoduché. Některé státy EU, jmenovitě Polsko a baltské státy, si přály ráznou odpověď na ruskou agresi. Německý byznys a koaliční partner Angely Merkelové, sociální demokraté, však zaujali více opatrný, i když stále odsuzující postoj.⁴⁹ A proto německá kancléřka měla najít rozumnou střední cestu, která by uspokojovala všechny dotčené strany.

Téhož dne se uskutečnilo mimořádné zasedání hlav členských států EU, kde se diskutovalo o situaci na Ukrajině, obzvláště o krymské krizi. Výsledkem schůze byl plán restriktivních opatření vůči Rusku, na němž se značně podílela i Angela Merkelová. Jádrem plánu byl třístupeňový postup opatření. K dalšímu stupni by mělo dojít jen pod podmínkou, že by Rusko pokračovalo v destabilizaci situace a nebylo by ochotno spolupracovat. Prvním krokem bylo pozastavení rozhovorů o zjednodušení vízového režimu a suspendování dalších nových mezinárodních smluv s Ruskem. Toto opatření vstoupilo v platnost ihned, neboť bylo považováno za reakci na to, co se už uskutečnilo. Podmínkou pro implementaci druhé vlny opatření byl odpor Ruska v ustanovení kontaktní skupiny nebo překážení v jejím úspěšném fungování. V takovém případě by měla Evropská unie omezit pohyb určitých osob a zmrazit bankovní konta lidem, kteří se přímo podíleli na eskalaci ukrajinské krize. Pokud by Rusko i nadále pokračovalo v destabilizaci Ukrajiny nebo vojenských akcích, podle plánu by mělo dojít k třetímu stupni opatření. Takový krok by znamenal dalekosáhlejší změny v evropsko-ruských (a německo-ruských) vztazích a zahrnoval by širokou škálu ekonomických opatření.⁵⁰ Při příležitosti tiskové konference

---

zahraniční, www.auswaertiges-amt.de/nn_582140/sid_1C5E1EFC56A99BC6390E380347E600F6/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2014/140301-Ukraine.html?nnm=582146 (staženo 29. 7. 2019).

⁴⁸ „Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit dem russischen Präsidenten Putin“, Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/03/2014-03-02-telefonat-putin.html> (staženo 12.4.2017).

⁴⁹ Seibel, „Arduous Learning or New Uncertainties? The Emergence of German Diplomacy in the Ukrainian Crisis.“, 7.

⁵⁰ „Extraordinary meeting of EU Heads of State or Government on Ukraine, 06/03/2014“ Oficiální stránky

následujícího dne Angela Merkelová oznámila, že Německo je v plné míře připraveno k implementaci třetího stupně, pokud to bude nutné. Avšak jak Německo, tak i celá Evropská unie jsou stále otevřeny pro dialog s Ruskem a stále doufají v nalezení diplomatického řešení konfliktu.⁵¹

Kromě třístupňového plánu opatření přijatého Evropskou radou Angela Merkelová dne 20. března v německém Bundestagu prohlásila, že neuznává krymské referendum o připojení k Rusku za legitimní, neboť je v jasném rozporu s ukrajinskou ústavou. Německá kancléřka také uvedla, že anexe Krymu „bude mít důsledky i pro politické vztahy mezi EU a Ruskem“. „Je zřejmé, že dokud není dáno politické prostředí pro tak důležitý formát, jako je G8, jak je tomu v tuto chvíli, neexistuje G8, ani summit, ani skupina jako taková“⁵². Jedním z důvodů pozastavení členství Ruska v G8 byl fakt, že příští summit by měl konat v Soči pod záštitou Ruska, což by v takové politické situaci nebylo možným.

I když se jasně dá vidět změna v německé rétorice vůči Rusku, Německo zůstalo věrno svým základním hodnotám a přesvědčením.⁵³ Bez ohledu na přiznání nutnosti restriktivních opatření Německo pořád ponechávalo možnost diplomatického jednání a otevřeného dialogu s Ruskem. V rozhovoru s německým časopisem Bild Frank Walter Steinmeier vysvětlil, že úplná izolace Ruska v mezinárodním prostředí není možná: „Bez účasti Ruska žádný velký konflikt, jako je v Sýrii nebo v Íránu, nemůže být vyřešen. Musíme být schopni jeden s druhým mluvit. Přerušování kontaktu nikdo nechce“.⁵⁴

I přesto, že Rusko v podstatě vojenskou cestou narušilo teritoriální integritu jiného státu, Německo stejně usilovalo o politické, ne vojenské řešení konfliktu. Koncept německého multilateralismu byl potvrzen kancléřkou ve vládním prohlášení, v němž Merkelová zdůraznila, že „není možné konflikty 21. století řešit pomocí metod z 19. a 20. století. K

Evropské rady, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/06/> (staženo 29. 7. 2019).

⁵¹ „Pressekonzferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Treffen der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union“ Oficiální stránka spolkové vlády, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/pressekonferenzen/pressekonferenz-von-bundeskanzlerin-merkel-zum-treffen-der-staats-und-regierungschefs-der-europaeischen-union-845094> (staženo 29. 7. 2019).

⁵² „Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel“ Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/regierungserklaerung-von-bundeskanzlerin-merkel-798926> (staženo 29. 7. 2019).

⁵³ Seibel, „Arduous Learning or New Uncertainties? The Emergence of German Diplomacy in the Ukrainian Crisis.“, 7.

⁵⁴ „Niemand kann den Kalten Krieg wollen“ Oficiální stránka ministerstva zahraničí Německa, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/140326-bm-bild/261110?fbclid=IwAR346oy8FzI4XYZWYBhBqYg1owKB6qG3XFol5fBFVHmavBEscfh9CfzM9Q> (staženo 29. 7. 2019).

řešení konfliktů je v současné době potřeba čím dál více partnerů⁵⁵.

Jak můžeme vidět z této kapitoly, anexe Krymu Ruskem značně zhoršila německo-ruské vztahy. Dokonce se dá říct, že je zlomovým bodem v bilaterálních vztazích, neboť poprvé se německá strana rozhodla nejen odsoudit ruské chování slovy, ale i implementovat konkrétní akce. Pro Německo vývoj událostí na Ukrajině byl testem, který ukázal, kde německá loajalita vůči Rusku leží⁵⁶. I přes důležitost Ruska jako německého obchodního partnera a tradici dobrých vztahů, německá zahraniční politika pod vedením Angely Merkelové ustanovila jiné priority. Zavedením restriktivních opatření německá kancléřka svým mezinárodním partnerům jasně ukázala, že pro ně sdílené liberální hodnoty a dodržování mezinárodního práva jsou mnohem důležitější než hospodářské zájmy Německa. Ale i přes odsouzení ruské politiky německá diplomacie pořád nechává otevřený prostor pro jednání a mírové řešení krize. To znamená, že se Německo snaží balancovat mezi tvrdým odsouzením ruské agrese a přílišným politickým nátlakem, jinak by to mohlo vyústit v novou studenou válku mezi Západem a Východem.

---

⁵⁵ „Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel“ Oficiální stránka kancléřky.

⁵⁶ Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia“ 28.

Závěr

Bakalářská práce „Jak Rusko „ztratilo“ Německo? Kvalitativní změna německé politiky ve vztahu k Rusku za vlády Angely Merkelové“ zkoumala vývoj německo-ruských vztahů za vlády německé kancléřky Angely Merkelové. Práce poskytla podrobnou analýzu německé politiky vůči Rusku mezi lety 2005 a 2014.

Chronologickým postupem jsem ukázala, jak se postupné ochlazování mezi Německem a Ruskem uskutečnilo. Do nástupu Angely Merkelové německá zahraniční politika byla založena na koncepci tzv. modernizačního partnerství s Ruskem. Jejím záměrem bylo napomocť Rusku ve formulování nově vzniklého národního státu a prostřednictvím obchodu rozvíjet nejen ruské hospodářství, ale i demokratické instituty v Rusku podle evropského typu. Avšak tato politika v praxi znamenala upřednostňování německých ekonomických zájmů před liberálními hodnotami, a to i za cenu přehlížení strategických zájmů některých německých sousedů.

Nástup Angely Merkelové do čela státu však znamenal první zlomový bod v německo-ruských vztazích. Důvodem změny německé politiky vůči Rusku byla modifikace konceptu německé zahraniční politiky. Pragmatický německý přístup k Rusku se přetvořil na skeptičtější pohled na vývoj ruské domácí politiky. V průběhu první vlády Angely Merkelové tato kvalitativní změna ještě nebyla viditelná, a to hlavně kvůli těsným obchodním vazbám mezi státy, které byly vytvořeny ještě za vlády Gerharda Schrödera.

Dalším významným mezníkem v německo-ruských vztazích byl návrat Vladimira Putina do funkce ruského prezidenta v roce 2012. Zavedení zákonů, které omezovaly lidská a občanská práva ruské společnosti a vlna politicky motivovaných zatýkání byly jasnými znaky toho, že Rusko nechce jít stejným směrem s Evropou. Putin definoval Rusko jako alternativu vůči Západu, tedy i Německu, čímž strategické a modernizační partnerství ztratilo smysl.

Hlavní zkouškou pro německou diplomacii se stala ukrajinská krize a podíl ruské vlády na ní. Od počátku německá vláda se postavila do čela Evropské unie v otázkách urovnání tohoto konfliktu. Když ztroskotaly německé naděje o zapojení Ruska do vyjednávacího procesu, bylo zřejmé, že Rusko ve své agresivní politice bude pokračovat. Anexe Krymu Ruskem se stala poslední kapkou v německé trpělivosti. Hrubé porušení mezinárodního práva a teritoriální suverenity Ukrajiny vyžadovaly od Německa rozhodné kroky, které

byly představeny v podobě třístupňového plánu restriktivních opatření vůči Rusku.

Musím podtrhnout i odlišnost německé reakce na rusko-gruzínskou válku v roce 2008 a na ukrajinskou krizi v roce 2014. Podle mého názoru rozdíl chování německé strany v průběhu těchto podobných konfliktů se vysvětluje postupným ochlazováním německo-ruských vztahů, které v roce 2008 ještě nebylo tak značné. Dá se říct, že tvrdší německý postup vůči Rusku v průběhu ukrajinské krize se formoval v průběhu několika let, a to opakovaným narušením lidských práv a mezinárodního práva. Rusko-gruzínský konflikt byl jednou z prvních etap, kdy Německo už mělo pochybnosti o svém pragmatickém přístupu k Rusku, ale ještě nebylo ochotno partnerstvím s Ruskem riskovat.

Po provedení podrobného rozboru německé politiky vůči Rusku a analýze důvodů kvalitativní změny německého chování můžu svou hypotézu stanovenou na začátku práce potvrdit.

Summary

My bachelor thesis " How has Russia „lost“ Germany? Qualitative change in German policy towards Russia during Angela Merkel’s government” examined the development of German-Russian relations under the reign of German Chancellor Angela Merkel. The thesis provides a detailed analysis of German policy towards Russia between 2005 and 2014.

I chronologically showed how the gradual cooling between Germany and Russia took place. Before Angela Merkel German foreign policy was based on the concept of the so-called modernization partnership with Russia. Its aim was to assist in building the newly formed nation-state and through trade to develop not only the Russian economy, but also democratic institutes in Russia according to the European type. In practice, however, this policy meant prioritizing German economic interests over liberal values, even at the cost of ignoring the strategic interests of some German neighbors.

Angela Merkel's accession to the head of the state, however, marked the first turning point in German-Russian relations. The reason for the change in German policy towards Russia was a modification of the concept of German foreign policy. The pragmatic German approach to Russia has transformed into a more skeptical view of Russian domestic policy. During the first reign of Angela Merkel this qualitative change was not visible, largely because of the close trade ties between the states that were built under Gerhard Schröder's reign.

Another important milestone in German-Russian relations was the return of Vladimir Putin to the post of Russian President in 2012. The introduction of laws that restricted the human and civil rights of Russian society and a wave of politically motivated arrests were clear signs that Russia did not want to go in the same direction with Europe. Putin defined Russia as an alternative to the West which made the strategic and modernization partnership meaningless.

The Ukrainian crisis and the Russian government's contribution to it was a big test for German diplomacy. From the beginning the German government took the lead in the European Union in settling the conflict. When the German hopes for Russia's involvement in the negotiation process failed, it became clear that Russia would continue its aggressive policy. The annexation of Crimea by Russia became the last straw in Germany’s patience.

The gross violation of international law and Ukraine's territorial sovereignty required decisive actions from Germany, which was presented in the form of a three-step plan of restrictive measures against Russia.

I must also underline the difference in the German response to the Russo-Georgian war in 2008 and the Ukrainian crisis in 2014. In my opinion, the difference in the German behavior during these conflicts can be explained by the gradual stagnation of German-Russian relations, which was not so visible in 2008. The tougher German approach towards Russia during the Ukrainian crisis has formed during the years, through repeated violation of human rights and international law. The Russian-Georgian conflict was one of the first stages, when Germany has already had doubts about its pragmatic approach to Russia, but was not willing to risk their partnership with Russia yet.

After representing a detailed analysis of German policy towards Russia and analyzing the reasons for a qualitative change in German behavior, I can confirm the hypothesis that I have mentioned at the beginning of my thesis.

Použité zdroje:

- A. Lobanov-Rostovsky, „Russia and German an Historical Survey of Russo-German Relations“, *The Russian review* 2, č. 2 (jaro 1943): 27-44, https://www-jstor-org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/125251?origin=crossref&seq=1#metadata_info_tab_contents (staženo 29. 07. 2019).
- Vladimír Nálevka, *Kapitoly z dějin studené války* (Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997).
- Jennifer A Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“ *German Politics and Society* 33, č. 3 (září 2015): 49-69, <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=400a32d9-4b74-40b0-9a57-36143d1a72de%40sessionmgr103> (staženo dne 29. 7. 2019).
- Tuomas Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign Policy towards Russia“ *International Affairs* 92, č. 1 (2016): 21-42, <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=13&sid=0f43104d-52e5-4638-a47d-a3870265e7f0%40sessionmgr101> (staženo 29. 7. 2019).
- Alexander Rahr, „Germany and Russia: A special relationship“ *Washington Quarterly* 30, č. 2 (jaro 2007): 137–145, <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=521408f4-bec2-4842-bbcc-4b01838cf9be%40sdc-v-sessmgr02> (staženo 29. 7. 2019).
- Wolfgang Seibel, „Arduous Learning or New Uncertainties? The Emergence of German Diplomacy in the Ukrainian Crisis.“ *Global Policy* 6 (červen 2015): 56-72, <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=158c6682-8b3c-4c1b-b637-dbbbf03132a2%40sessionmgr4006> (staženo 29. 7. 2019).
- Stefan Meister, „An Alienated Partnership: German-Russian Relations after Putin’s Return“ *The Finnish Institute of International Affairs Briefing Paper* 105 (10 května 2012), https://www.researchgate.net/publication/235937305_An_alienated_partnership_German-Russian_Relations_after_Putin's_Return (staženo 29. 7. 2019).
- Vladimír Handl et al., *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011).
- Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-

gruzínské války“ (diplomová práce, Univerzita Karlova, 2017).

- Lilia Shevtsova, *Lonely power: why Russia has failed to become the West and why the West is weary of Russia* (Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2010).
- Hannes Adomeit, *German-Russian Relations: Balance Sheet since 2000 and Perspectives until 2005* (Paris, IFRI: 2012).
- Ronald D. Asmus, *A Little War that Shook the World* (New York : Palgrave Macmillan, 2010).
- „Georgien/Südostetien: Steinmeier entsetzt über die eskalierende Gewalt“, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí, <https://web.archive.org/web/20080819032221/http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Laenderinformationen/Georgien/080808-BM-Statement.navCtx=21914.html> (staženo 29.7. 2019)
- „Moscow to Prevent Ukraine, Georgia's NATO Admission - Lavrov“, *Sputnik International*, 8. 4. 2008, <http://en.rian.ru/russia/20080408/104105506.html> (staženo 29. 7. 2019).
- Ralf Beste, „Has Merkel Changed her Tune on Georgia?“, *Spiegel Online*, 25. 8. 2008, <https://www.spiegel.de/international/world/berlin-s-shifting-policy-has-merkel-changed-her-tune-on-georgia-a-574227.html> (staženo 29. 7. 2019).
- „Territoriale Integrität Georgiens wahren“, Oficiální stránka kancléřky 15.8.2008 <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/territoriale-integritaet-georgiens-wahren-609438> (staženo 29. 7. 2019).
- „Erklärung zu Georgien der Außenminister Kanadas, Frankreichs, Deutschlands, Italiens, Japans, der Vereinigten Staaten und des Vereinigten Königreichs“ 27. 8. 2008, Oficiální stránka Spolkového ministerstva zahraničí <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/080827-g7-erklaerung-georgien/225232> (staženo 29. 7. 2019).
- „Anerkennung Südostetiens und Abchasiens nicht akzeptabel“, Oficiální stránka kancléřky 26. 8. 2008 <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/anerkennung-suedossetiens-und-abchasiens-nicht-akzeptabel-609520> (staženo 29. 7. 2019).
- „Rede von Außenminister Frank-Walter Steinmeier im Deutschen Bundestag anlässlich der

Haushaltsdebatte zum Einzelplan 05 am 9. April 2014“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva hospodářství a energií, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/140409-bm-haushalt-bt/261482> (staženo 29. 7. 2019).

- „Georgien-Sondergipfel: EU schreckt vor Sanktionen zurück“, *Die Presse*, www.diepresse.com/home/ausland/eu/410681/GeorgienwbrSondergipfel_EU-schreckt-vor-Sanktionen-zurueck (staženo 29. 7. 2019).
- Graham Timmins, „German–Russian bilateral relations and EU policy on Russia: between normalisation and the “multilateral reflex“, *Journal of Contemporary European Studies* 19, č. 2 (2011): 189-199.
- Andreas Brenner, „Resentment strains German-Russian relations“, *Deutsche Welle*, 17. 11. 2012 <https://www.dw.com/en/resentment-strains-german-russian-relations/a-16382648-0> (staženo 29. 7. 2019).
- „Gemeinsam die Modernisierung Russlands voranbringen - Rückschläge überwinden - Neue Impulse für die Partnerschaft setzen“ Oficiální stránka SPD, <https://www.spdfraktion.de/themen/reden/gemeinsam-modernisierung-russlands-voranbringen-rueckschlaege-ueberwinden-neue-impulse> (staženo 29. 7. 2019).
- „Ruský zákon proti LGBT propagandě“, Wikipedia, https://cs.wikipedia.org/wiki/Rusk%C3%BD_z%C3%A1kon_proti_LGBT_propagand%C4%9B (staženo 29. 7. 2019).
- Roman Goncharenko, „Punks against Putin face prison sentence“, *Deutsche Welle*, 12.04.2012 <https://www.dw.com/en/punks-against-putin-face-prison-sentence/a-15875775> (staženo 29. 7. 2019).
- „Ukraine Halts Plan to sign EU Trade Deal“, *Spiegel Online*, 21.11. 2013 <https://www.spiegel.de/international/europe/ukrainian-parliament-votes-against-bills-to-release-tymoshenko-a-934887.html> (staženo 29. 7. 2019).
- „Niemand kann den Kalten Krieg wollen“ Oficiální stránka ministerstva zahraničí Německa, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/140326-bm-bild/261110?fbclid=IwAR346oy8FzI4XYZWYBhBqbYGlowKB6qG3XFol5fBFVHmavBEscfh9CfzM9Q> (staženo 29. 7. 2019).
- „Bundeskanzlerin Merkel telefoniert mit dem russischen Präsidenten Putin“, Oficiální stránka kancléřky,

<https://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/03/2014-03-02-telefonat-putin.html> (staženo 29. 7. 2019).

- „Außenminister Steinmeier zur aktuellen Lage auf der Krim“, Oficiální stránky Spolkového ministerstva zahraniční, www.auswaertiges-amt.de/nm_582140/sid_1C5E1EFC56A99BC6390E380347E600F6/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2014/140301-Ukraine.html?nnm=582146 (staženo 29. 7. 2019).
- „Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel“ Oficiální stránka kancléřky, <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/regierungserklaerung-von-bundeskanzlerin-merkel-798926> (staženo 29. 7. 2019).
- „Extraordinary meeting of EU Heads of State or Government on Ukraine, 06/03/2014“ Oficiální stránka Evropské rady, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/06/> (staženo 29. 7. 2019).
- „Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Treffen der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union“ Oficiální stránka spolkové vlády, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/pressekonferenzen/pressekonferenz-von-bundeskanzlerin-merkel-zum-treffen-der-staats-und-regierungschefs-der-europaeischen-union-845094> (staženo 29. 7. 2019).
- „Moscow pledges to respect Ukraine's territorial integrity after Russian flag raised in Crimea“, *Deutsche Welle*, 27.02.2014 <https://www.dw.com/en/moscow-pledges-to-respect-ukraines-territorial-integrity-after-russian-flag-raised-in-crimea/a-17464086> (staženo 29. 7. 2019).

Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Elizaveta Chmel
E-mail:	56787791@fsv.cuni.cz
Studijní obor:	MTS
Semestr a školní rok zahájení práce:	LS 2018
Semestr a školní rok ukončení práce:	LS 2019
Vedoucí bakalářského semináře:	JUDr. Vladimír Handl, CSc.
Vedoucí práce:	JUDr. Vladimír Handl, CSc.
Název práce:	Jak Rusko „ztratilo“ Německo? Kvalitativní změna německé politiky ve vztahu k Rusku za vlády Angely Merkelové
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Tato bakalářská práce poskytuje chronologický a detailní přehled vývoje německé politiky vůči Rusku od roku 2005 do března roku 2014. Toto časové rozmezí jsem zvolila proto, že věřím, že zřetelně představuje kvalitativní změnu německo-ruských vztahů. V roce 2005, kdy Angela Merkelová byla poprvé zvolena do funkce spolkové kancléřky, v Německu převládala politika měkkého přístupu k Rusku v rámci tzv. zvláštních vztahů, které byly vybudovány hlavně za vlády Gerharda Schrödera. V roce 2014 však Německo zastávalo mnohem kritičtější názor ohledně ruské politiky, a dokonce v reakci na anexi Krymu implementovalo restriktivní opatření vůči Rusku.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Prvotní téma své práce jsem změnila proto, že si myslím, že nejde zkoumat německou politiku vůči Rusku jen na základě události ukrajinské krize. Pro chápání důvodů změny německé rétoriky je nesmírně důležité jít dál a prozkoumat německou politiku od začátku ochlazení vztahů. Jelikož prvním zlomovým bodem byl právě nástup Angely Merkelové do úřadu spolkové kancléřky, rozhodla jsem se prozkoumat její politiku vůči Rusku celkově. Také jsem se rozhodla omezit zkoumání události ukrajinské krize a soustředím se jen na její začátek, jmenovitě do konce března roku 2014. Právě tento okamžik jsem vybrala proto, že si myslím, že anexi Krymu Ruskem představuje nejvýraznější obrat v německo-ruských vztazích.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	1. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ PŘED ROKEM 2005 2. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ ZA PRVNÍ A DRUHÉ VLÁDY ANGELY MERKELOVÉ (2005–2013) 3. VÝVOJ NĚMECKO-RUSKÝCH VZTAHŮ NA POZADÍ UKRAJINSKÉ KRIZE
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):	A. Lobanov-Rostovsky, „Russia and German an Historical Survey of Russo-German Relations“, The Russian review 2, č. 2 (jaro 1943): 27-44. •Vladimír Nálevka, Kapitoly z dějin studené války (Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997). •Jennifer A Yoder, „From Amity to Enmity: German-Russian Relations in the Post War Period“ German Politics and Society 33, č. 3 (září 2015): 49-69. •Tuomas Forsberg, „From Ostpolitik to Frostpolitik? Merkel, Putin and German Foreign

Policy towards Russia“ International Affairs 92, č. 1 (2016): 21-42.

- Alexander Rahr, „Germany and Russia: A special relationship“ Washington Quarterly 30, č.2(jaro2007):137–145.
- Wolfgang Seibel, „Arduous Learning or New Uncertainties? The Emergence of German Diplomacy in the Ukrainian Crisis.“ Global Policy 6 (červen 2015): 56-72.
- Stefan Meister, „An Alienated Partnership: German-Russian Relations after Putin’s Return” The Finnish Institute of International Affairs Briefing Paper 105 (10 května 2012).
- Vladimír Handl et al., Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011).

Pavla Ksiazkiewiczová, „Německo-ruské vztahy na pozadí ukrajinské krize a rusko-gruzínské války“ (diplomová práce, Univerzita Karlova, 2017).

Podpis studenta a datum

31. 7. 2019

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		